26 HAZİRAN 2026 İTİBARİYLE

TÜRKİYE'DE DEĞİŞİK BOYUTLARIYLA İŞKENCE GERÇEĞİ

Birleşmiş Milletler (BM) İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'nin 1. Maddesinin ilk fıkrasında yapılan işkence tanımı şöyledir:

"İşkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayrım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızi olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez."

Sözleşmenin 2. maddesinde ise şöyle denilmektedir:

"Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.

Hiçbir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez.

Bir üst görevlinin veya bir kamu merciinin emri, işkencenin haklılığına gerekçe kabul edilemez."

Sözleşmede yer alan bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, insanın onuruna ve kişiliğine karşı en ağır saldırı olarak kabul edilen işkence ve diğer kötü muamelenin yasaklanması uluslararası hukuk açısından buyruk emir (jus cogens) niteliğindedir.

Aşağıdaki tüm değerlendirmeler söz konusu buyruk emir ve Sözleşme'nin tüm maddeleri ışığında yapılmıştır.

1) Resmi Gözaltı Yerlerinde İşkence ve Diğer Kötü Muamele Uygulamaları:

Siyasal iktidarın baskı ve kontrolünün yoğunlaşmasıyla orantılı olarak yasa, kural ve norm denetiminden kaçınma, keyfilik, bilinçli ihmal gibi sebeplerle usul güvencelerinin ihlal edilmesi, gözaltı sürelerinin uzunluğu, izleme ve önleme mekanizmalarının işlevsiz kılınması ya da bağımsız izleme ve önlemenin hiç olmaması vb. nedenlerle resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muamele yaşandığına dair çok sayıda iddia basına, mahkeme tutanaklarına, ulusal ve uluslararası insan hakları kurumlarının/mekanizmalarının raporlarına yansımıştır.

Bu raporlardan biri olan, 14 Ağustos 2024 tarihli BM İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri'nin 20. paragrafında "*Komite, kolluk ve istihbarat görevlileri tarafından kaba dayak, cinsel saldırı ve taciz ile bazı durumlarda elektrik şoku ve waterboarding kullanımı iddiaları da dahil olmak üzere, işkence ve kötü muamelenin taraf devlette,*

özellikle de gözaltı yerlerinde *yaygın bir şekilde uygulanmaya devam ettiği iddialarından endişe duymaktadır."* denilmektedir.

- 2025 yılında TİHV'e işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı gerekçesiyle toplam 516 kişi başvurmuştur. Ancak bu kişilerden bir kısmı işkence görenlerin yakınıdır (6 kişi), bir kısmı ise Türkiye dışında işkence görmüştür (4 kişi). Türkiye'de doğrudan işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı için TİHV'e başvuran 506 kişiden 361'i (%71,3) 2025 yılı içinde işkence gördüğünü belirtmiştir.
- 2025 yılında TİHV'e başvuran 506 kişiden 329'u (%63,6) emniyet müdürlükleri, 29'u (%5,6) polis karakolu, 66'sı (%13) jandarma birimleri gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre, 2025 yılında en az 3 kişi gözaltında şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre, 2025 yılında resmi gözaltı yerlerinde en az 45 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır. 2026 yılının ilk beş ayında ise bu sayı 1'i çocuk, 1'i LGBTİ+ ve 17'si başka ülke vatandaşı olmak üzere toplamda en az 50 kişidir.
- İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre, 2025 yılında en az 90 kişi resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldı.

2) Resmi Olmayan Gözaltı Yerlerinde ve Gözaltı Dışındaki Ortamlarda İşkence ve Diğer Kötü Muamele Uygulamaları:

Kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda, ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ya da gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında da kaygı verici bir artış yaşanmaktadır.

Toplanma ve gösteri yapma hakkı, ifade özgürlüğü ile birlikte, demokratik bir toplumun temelini oluşturmaktadır. Maalesef son yıllarda ülkemizde bu hakkın kullanımı bir istisna, müdahale ve yasaklamalar ise kural haline gelmiştir. Barışçıl toplanma ve gösteri yapma hakkını kullanan kişilere yönelik işkence ve diğer kötü muamele düzeyine ulaşan kolluk şiddeti adeta normalleştirilmiştir.[1] Nitekim BM İşkenceye Karşı Komite de, yukarıda anılan Sonuç Gözlemleri'nin 22. paragrafında bu duruma işaret etmiş ve protestoların denetlenmesi ve dağıtılması bağlamında kolluk güçleri tarafından aşırı güç kullanımı iddialarından duyduğu endişeyi dile getirmiştir.

8 Mart, Newroz, 30 Mart, 1 Mayıs, Onur Ayı, 1 Eylül, 25 Kasım gibi özel günler nedeniyle gerçekleştirilen ya da kadınların, LGBTİ+'ların, işçilerin, madencilerin, çevre, yaşam ve insan hakları savunucularının, öğrencilerin ve öğretmenlerin temel hak ve özgürlüklere yönelik ihlalleri protesto amacıyla gerçekleştirdikleri, yanı sıra 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasına, 2026 yılı Ocak ayında Suriye'de Kürtleri hedef alan saldırılara ve Mayıs ayında mutlak butlan vb. hukuksuzlara karşı yurttaşların gerçekleştirdiği barışçıl toplantı ve gösterilere müdahale eden kolluk güçlerinin uyguladığı yoğun şiddet, sözü edilen normalleştirmenin birer somut örneğidir.

[1] İşkence ve diğer kötü muamele yasağının yalnızca özgürlüklerinden alıkonulan kişilere yönelik değil aynı zamanda güvenlik güçlerinin yakalama veya toplantı ve gösteri hakkının kullanmak isteyen kişilere müdahaleleri vb. sırasında gerçekleştirdiği şiddeti de kapsadığı konusu BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 2013 tarihli oturumundaki kararında vurgulanmış; BM İşkence Özel Raportör'ün BM Genel Kurulu'na sunduğu 20 Temmuz 2017 tarihli "Nezarethane/resmi gözaltı yerleri dışı yerlerdeki zor kullanımı ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma yasağı (extra-custodial use of force" başlıklı raporunda son derece kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Keza kolluk güçlerinin "protestoculara" yönelik muamelenin "işkence" boyutuna ulaştığı hükmü verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) kararlarında da bu konuda önemli bir içtihat oluşturulmuştur.

Son dönemde “resmi gözaltı işlemi” henüz gerçekleşmeden ev baskınları sırasında ve/veya gözaltı araçlarında yani gözaltına alınma süreçlerinde yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında da bir artış görülmektedir. Gözaltına alınma anında, nakil sırasında araç içinde kaba dayak, zorlayıcı pozisyonlarda yere yatırma dahil fiziksel müdahaleler, ters kelepçe, hakaret, tehdit gibi uygulamaların yaygın ve sistematik biçimde kullanıldığına ilişkin çok sayıda iddia, bulgu ve rapor bulunmaktadır.

- 2025 yılında TİHV’e başvuranlardan (kişilerin birden fazla birimde işkence gördüğü dikkate alınmak kaydıyla) 197’si (%38,1) sokak ve açık alanda, 172’si (%33,1) araç içinde, 129’u (%25) ise ev ve iş yeri gibi mekânlarda işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin verilerine göre 2025 yılında kolluk güçlerinin toplanma ve gösteri özgürlüğü kapsamında yapılan barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu en az 2.410 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmış, 131 kişi ise yaralanmıştır. 2026 yılının ilk beş ayında ise kolluk güçlerinin barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu 11’i çocuk olmak üzere en az 2.019 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmış, 17 kişi ise yaralanmıştır.
- İHD Dokümantasyon Birimi’nin tespitlerine göre, 2025 yılında kolluk güçlerinin müdahale ettiği en az 101 barışçıl toplantı ve gösteride, 89’u çocuk, 33’ü gazeteci olmak üzere en az 1.493 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alındı.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin verilerine göre 2025 yılında sokakta ve açık alanda en az 86 kişi, ev baskınları sırasında en az 14 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır. 2026 yılının ilk beş ayında ise sokakta ve açık alanda 5’i çocuk en az 27 kişi, ev baskınları sırasında 2’si çocuk en az 18 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır. Aynı dönemde en az 11 kişi (8’i sokakta ve açık alanda, 3’ü ev baskınlarında) ise yaraladı.
- İHD Dokümantasyon Birimi’nin tespitlerine göre, 2025 yılında resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki ortamlarda 9’u gazeteci, 4’ü milletvekili, 3’ü belediye başkanı/eş başkanı, 11’i avukat olmak üzere en az 99 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.
- Türk Tabipleri Birliği’nin (TTB) 21 Nisan 2025 tarihinde yayınladığı “Gösteri Kontrol Ajanlarının Sağlığa Etkileri ve Hak İhlallerine Dair Değerlendirme Raporu” nda 19 Mart sürecinde kolluk güçlerinin basınçlı su, plastik mermi ve göz yaşartıcı kimyasal gaz kullanmak suretiyle başvurduğu şiddeti tüm çıplaklığı ile ortaya konulmaktadır: Kolluk güçlerinin müdahalesinden doğrudan etkilen 2.165 kişinin aktardığı bilgi ve verilere dayanarak hazırlanan söz konusu rapora göre, kişilerin büyük çoğunluğu (%84,2’si), birden fazla, yakın mesafeden (%81,3’ü beş metreden, %40.8’i bir metreden az), çok uzun sürelerde (ortalama maruz kalım süresi 5, 6 saat) göz yaşartıcı gaza maruz kalmıştır. Gaza maruz kalan kişilerde en sık görülen sağlık sorunlarının öksürük (%86,7’si), boğazda yanma (%71,1’i) ve nefes darlığı (%67,4’ü) olduğu ve bu yakınmaların 1 saat sonra da devam ettiği belirtilmektedir. Ayrıca aktarımda bulunan kişilerin üçte birinin (727 kişi) gaz fişeği, biber gazı kapsülü ya da plastik mermi ile yaralandığı, yaralanmaların üçte birinin bedenin yaşamsal bölgelerinde (%19,9’u baş ve saçlı deride, %12,3’ü ise yüzde) oluştuğu belirtilmiştir. Raporda yer alan veriler ve tanıklıklar, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kolluk güçlerinin yol açtığı şiddet ortamına, barışçıl protestolara düşmanca yaklaşıma, işkence ve diğer kötü muamele kastına, bedenin yaşamsal bölgelerinin kasten hedef alındığına ve gösteri kontrol ajanlarının zarar verme kastıyla kullanıldığına işaret etmektedir.

3) Zorla Kaçırma/Kaybetme Girişimleri:

İnsanlığa karşı suç niteliğindeki gözaltında zorla kaybetme anlık bir eylem değildir. Hukukun, yargının ve adaletin suskun kaldığı, failin her şeye muktedir olduğu mesajının verilmek istendiği bu eylem, işkencenin eşlik ettiği, kayıt dışı belirli bir alıkoyma süresini içerir ve genellikle de ölümle sonuçlanır. Bu nedenle çoklu ve ardışık ihlallere yol açar.

Yakın tarihimizin en utanç verici insan hakları ihlallerinden biri olan ve yoğun olarak 1990'lı yılların başlarında yaşanan zorla kaçırma/kaybetme eylemlerinde OHAL'in ilan edildiği 2016 yılından bu yana yeniden bir artış görülmesi son derece endişe vericidir. Bu durum, BM Zorla veya İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu'nun 21 Temmuz 2025 tarihli raporunda bir kez daha yer almıştır. Ayrıca 2016 sonrası süreç Çalışma Grubu tarafından izlemeye alınmıştır. Çalışma Grubu önünde açık bekleyen dosya sayısında ise 2015 yılından sonra dikkate değer artış kaydedilmiştir. Çalışma Grubu tarafından hükümete iletilen toplam 245 vakadan yalnızca 94'ü hükümet tarafından açıklığa kavuşturulmuştur.

Türkiye, 'Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'yi henüz onaylamamış, mevzuatında zorla kaybetmeyi açıkça suç olarak tanımlamamıştır.

1990'lardaki zorla kaybetmeler ile ilgili 20 yıllık zamanaşımı süresi dolmadan insan hakları kurumlarının yoğun çabalarının sonucu zorla kaybedilen 78 kişiyle ilgili 10 farklı dava açılmış olmasına rağmen 20 yıl boyunca haklarında hiçbir işlem yapılmayan soruşturma dosyaları, zamanaşımı nedeniyle takipsizlik kararları verilerek peyderpey kapatıldı. İtiraz süreçlerinin sonunda yapılan başvurularda ise AYM, Ocak 2018'den itibaren süre aşımı nedeniyle kategorik şekilde kabul edilemezlik kararları verdi.

Zaman aşımı gerekçesiyle davalarının düşürülmesinin son örneği ise Mardin'in Dargeçit ilçesinde 29 Ekim 1995 ile 8 Mart 1996 tarihleri arasında 8 kişinin (3 çocuk, 4 sivil ve 1 asker) zorla kaybedilmesiyle ilgili davanın 11 Mart 2026 tarihinde "dava zamanaşımı" nedeniyle düşmesi olmuştur.

Yukarıda sözü edilen 10 davadan bugün itibariyle sadece birisi devam etmektedir. AYM'nin yaşam hakkının usuli boyutunun ihlal edildiğine karar vermesi üzerine yeniden görülmeye başlanan bu davanın 17 Ocak 2025 tarihindeki duruşmasında mahkeme, sanıklar hakkında beraat kararı vermiştir. Bu dosyanın Yargıtay incelemesi halen sürmektedir. Bugüne kadarki yargı pratikleri göz önüne alındığında, önümüzdeki süreçte bu dosyada da 30 yıllık zamanaşımı süresine dayanılarak "düşme" kararı verilmesi riski oldukça yüksektir. Böylelikle 1980 sonrasında yaşanan zorla kaybetme vakaları ile ilgili yargı süreçleri de tamamen cezasızlık ile kapatılmış olacaktır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre:

- 6 Ağustos 2019 tarihinde Ankara'da kaçırılan Yusuf Bilge Tunç'tan halen haber alınamamaktadır.

Ayrıca son yıllarda üniversite öğrencileri, gazeteciler ve politik aktivistler başta olmak üzere kişilerin kayıt dışı biçimde gözaltına alınarak baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlık dayatmasına maruz bırakıldığına dair kaygı verici iddialar söz konusudur.

- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2025 yılı içinde en az 2 kişi kaçırılmış ya da kaçırılmaya çalışılmıştır. 2026 yılının ilk beş ayında ise bu sayı en az 2 kişidir.
- İHD'ye yapılan başvurular ve elde edilebilen diğer verilere göre 2025 yılı içinde en az 26 kişinin ajanlaştırma, kaçırılma ve tehdide maruz kaldığı tespit edilmiştir.

4) Hapishanelerde İşkence ve Diğer Kötü Muamele

Siyasal iktidarın hukuku bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanmasının sonucunda hem hapishane nüfusunda yıllar içinde büyük bir artış yaşanmıştır hem de kapasitenin çok üzerinde tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Yanı sıra son dönemde özellikle mimari yapıları ve gündelik uygulama rejimi ile tecrite/izolasyona dayalı yeni tip cezaevlerinin sayısında da artış görülmektedir. Gerek giderek derinleşen kalabalıklaşma gerekse yerleşim yeri ve mimarî yapısı dâhil olmak üzere fiziksel koşullar birlikte ele alındığında hapishanelerde işkence ve diğer kötü muamele yasağının ihlalinin nesnel zeminini oluşturduğu görülmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2005 yılında cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 55.870'tir. 4 Mayıs 2026 tarihi itibari ile toplam kapasitesi 304.390 olan 402 ceza infaz kurumunda 1 Haziran 2026 tarihi itibariyle toplam 421.583 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi -üstelik son altı yılda çıkarılan üç ayrı infaz düzenlemesi kapsamında farklı kaynaklara göre yaklaşık 255.000 mahpusun[2] ceza infaz kurumlarından salınmış olmasına karşın- 20 yıl içinde tutuklu ve hükümlü sayısı yaklaşık 7,5 misli artmıştır.

1 Haziran 2026 tarihi itibariyle de hapishanelerde kapasite fazlası olarak 117.193 (%27.8) tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Kaldı ki, yıl içinde yapılan giriş ve çıkış kayıtlarına bakıldığında hapishanelerde çok daha yoğun bir nüfus hareketliliğinin olduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 4 Mayıs 2026 tarihli verilerine göre 1 Ocak - 31 Aralık 2025 tarihleri arasında hapishanelere 308.665 kişinin hükümlü statüsünde giriş kaydı yapılırken, 333.742 kişinin ise hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapılmıştır.

Yine Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 4 Mayıs 2026 tarihli verilerine göre her yılın 31 Aralık tarihi itibarıyla belirlenen Türkiye'de yüz bin kişi başına düşen mahpus sayısı 2025 yılında 466'dır. Yaş sınırı ölçü alındığında bu oran daha da artmaktadır: 31 Aralık 2025 yılı itibariyle 12 ve daha yukarı yaştaki her yüz bin kişiden 555'i hapishanede bulunmaktadır.

Oysa, 'Avrupa Konseyi Hapishane Nüfuslarına ilişkin Yıllık Ceza İstatistikleri' verilerine göre bu oranın Avrupa Konseyi ülkelerindeki ortalaması 31 Ocak 2025 itibariyle 110'1 dir[3]. Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında yüz bin kişi başına düşen mahpus sayısı oranı en yüksek olan ülkedir.

Ayrıca, Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 31 Mayıs 2026 tarihi itibariyle Türkiye genelinde Denetimli Serbestlik Müdürlükleri tarafından denetim ve takibi yapılan (adli kontrol tedbirleri uygulananlar dahil) 499.587 kişi bulunmaktadır. Bu sayıyı hapishanelerde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı ile topladığımızda özgürlüklerinden mahrum bırakılmış ya da gözetim altında olan yurttaş sayısı yaklaşık 921.170 kişiye ulaşmaktadır. Bu da diğer dolaylı gözetim/denetim araçlarını bir yana bıraktığımızda yaklaşık her 95 yurttaştan birinin doğrudan/çıplak gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir.

Son dönmelerde keyfi bir şekilde başvurulan ev hapsi dahil adli kontrol tedbirleri de sıradan ve rutin uygulamalar haline gelmiştir. Aslında bu tür tedbirler tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmişlerdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve hatta devamı niteliğindeki bir tedbir haline gelmiştir. Yine Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 31 Mayıs 2026 tarihi itibariyle 126.202 kişiye CMK'nın 109. maddesi kapsamında adli kontrol tedbiri uygulanmaktadır.

Tüm bu veri ve tespitler, hapsetmenin siyasal iktidar açısından asli bir yönetme tekniği haline geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Ancak hapsetmenin doğası başlı başına acı veren travmatik bir süreçtir. Hapsedilen kişiler ayrıca bir cezalandırmaya tabi tutulamaz. Kapatılmanın dışında fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap

[2] 2020 yılında COVID-19 izinlerini de içeren infaz düzenlemeleri kapsamında yaklaşık 95.000; 2023 yılındaki infaz düzenlemeleri kapsamında yaklaşık 110.000 ve 2025 yılındaki infaz düzenlemeleri kapsamında ise yaklaşık 50.000 mahpus salınmıştır.

[3] https://wp.unil.ch/space/files/2026/05/260518_rapport-space-i-2025.pdf

veren fiiller (yetersiz sağlık hizmetleri/sağlığa erişimin kısıtlanması dahil) işkence ve diğer kötü muamele kapsamına girmektedir.

Türkiye'de hapishaneler her dönem işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğun olarak yaşandığı mekânlar olmuştur. Özelliklede 2015 Temmuz'unda Türkiye'nin yeniden çatışma ortamına girmesiyle başlayan, daha sonra askeri darbe girişiminin bastırılması ve ardından OHAL ilan edilmesiyle devam ederek günümüze varan süreçte hapishanelerde tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında olağanüstü düzeyde artışlar yaşanmaktadır.

1 Ocak 2016 ile 31 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye'de doğrudan işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı için TİHV'e başvuran toplam 6.249 kişiden 3.149'u hapishanede alıkonulduğunu[4] ve bu kişilerden 2.849'u (%90,5) hapishane süreçlerinde işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda söz konusu tarih aralıklarında hapishanelerde en sık hakaret (%68,1), kaba dayak (%49,3) ve çıplak arama (%40,7) başta olmak üzere fiziksel müdahalelerin, yanı sıra temel hakların (%78,4) ve sosyal hakların (%72) kısıtlandığı ifade edilmiştir.

2025 yılında ise TİHV'e başvuran kişiler hapishanelerde temel hakları engelleme (%95,8), sosyal hakları engelleme (%87,5), yaşam alanına yönelik müdahaleler (%69,7), hakaret (%66,7), cinsel işkence (%54,5) ve kaba dayak başta olmak üzere fiziksel şiddet (%53,4) şeklinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

- İHD Dokümantasyon Birimi, 2025 yılında hapishanelerde en az 185 mahpusun doğrudan etkilendiği işkence ve diğer kötü muamele niteliğinde 93 vaka tespit etmiştir.
- Hapishanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tekmil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır. Nitekim, BM İşkenceye Karşı Komitede de yukarıda anılan Sonuç Gözlemleri'nin 14/c. paragrafında, çıplak aramaların ("detaylı aramalar") bazen mevzuata aykırı olarak ve rutin bir şekilde, örneğin mahpuslar diğer hapishanelere veya hastaneye sevk edildiklerinde ya da avukatları veya aileleriyle görüştüklerinde, makul bir suç şüphesi olmaksızın gerçekleştirilmesinden duyduğu endişeyi dile getirirken, 15/c. paragrafında da bu tür aramaların yalnızca kesinlikle gerekli olduğunda ve makul bir suç şüphesi bulunduğunda yapılmasını, yanı sıra Nelson Mandela Kuralları'nın 50. ile 53. maddeleri uyarınca gereklilik, makul olma ve orantılılık ölçütlerinin karşılanmasını yasada ve uygulamada güvence altına almasını tavsiye etmektedir.
- Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye götürülürken kelepçe takılması dâhil kötü muamele uygulamaları, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi, uzun bir süredir devam eden bir başka önemli sorun alanıdır. Özellikle son dönemde tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde zarar vermiştir. Sağlığa erişim konusunda yaşanan kısıtlamalar hapishanelerin önemli bir sorunu olan hasta mahpuslarını durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu kişilerin karşı karşıya olduğu sağlık hizmetine yeterli erişim sağlayamama, Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, bağımsız ve nitelikli tıbbi değerlendirme raporu alamama gibi sorunların yanı sıra Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda 28 Haziran 2014 tarihli "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" şeklindeki değişiklikte yer

[4] Son dönemde TİHV'e yapılan başvurular içinde hapishanede alıkonulma öyküsü bulunanların oranında bir artış görülmektedir. Buna göre hapishanede öyküsü olan başvuru oranı 2023 yılında %50,3 iken 2024 yılında %62,4'e, 2025 yılında ise %69,2'ye yükselmiştir.

alan “toplum güvenliği” ibaresi, hasta mahpuslar için “kesin hayati tehlike teşkil ettiği” yönünde raporlar verilmiş olsa bile, mahpusların salınmalarını bütünüyle keyfiyete bağlamıştır.

BM İşkenceye Karşı Komitede de anılan Sonuç Gözlemleri’nin 15/d. paragrafında “Nelson Mandela Kuralları’nın 24., 35., 47. ve 49. Maddeleri uyarınca, mahpuslara uygun tıbbi ve sağlık bakımı sağlanması için gerekli insani ve maddi kaynakların tahsis edilmesini, sevk sırasında kaçmaya karşı bir önlem olarak veya bir mahpusun kendisine veya başkalarına zarar vermesini veya mala zarar vermesini önlemek için mutlaka gerekli olduğu durumlar dışında, mahpuslara muayene ortamlarında kısıtlama [teknikleri] uygulanmasından kaçınılmasını, hekim-hasta ilişkisinin mahremiyetine saygı göstermesini ve mahpusların sağlıkları ilgili tüm kararlarda sağlık uzmanlarının nihai yetkiye sahip olmasını tavsiye etmektedir.

- İHD tarafından tespit edilebildiği kadarıyla 28 Nisan 2025 tarihi itibariyle hapishanelerde 230’u tek başına yaşamını devam ettiremeyecek durumda, 105’i desteğe ihtiyacı olan toplam 335’i ağır olmak üzere en az 1412 hasta mahpus bulunmaktadır.

Uluslararası normlara göre mahpusların yaşam hakkını korumak devletlerin pozitif yükümlülüğü altındadır. Buna karşın;

- TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin tespit edebildiği kadarıyla 2025 yılında hapishanelerde en az 19 mahpus hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. gerekçelerle yaşamını yitirmiştir. 2026 yılının ilk beş ayında ise aynı gerekçelerle en az 9 mahpus yaşamını yitirmiştir.
- İHD Cezaevi Komisyonu’nun tespit edebildiği kadarıyla 2025 yılında hapishanelerde en az 10’u intihar olarak kayıtlara geçen, en az 16. şüpheli ölüm yaşanmıştır.

Bu ölümlerin önemli bölümü için şüpheli olduklarına dair ciddi iddialar bulunmasına rağmen bilgimiz dahilinde etkin soruşturma süreçleri yaşanmamaktadır. Etkin soruşturma yapılmadığı için de mahpus gerçekten intihar etmiş olsa bile biyo-psiko-sosyal iyilik hâlinin düzenli olarak izlenip izlenmediği, intihar riskinin varlığı, alınan önlemler, intihar nedenleri, öncesindeki ruhsal durumu ya da işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalıp kalmadığı aydınlatılmamakta, dolayısıyla yaşam hakkının korunmasına dair usuli yükümlülükler de yerine getirilmemektedir.

- Uluslararası normlara göre mahpusların[5], mümkün olduğu ölçüde, evlerine, ailelerine veya sosyal iyileştirme yerlerine yakın olan hapishanelere yerleştirilmesi gerekir. Ancak son dönemde mahpusların yaşadığı yerlerin çok uzağındaki hapishanelere keyfi bir şekilde sevk edilmeleri yaygın bir uygulama haline gelmiştir. İnfaz mevzuatında öngörülen koşulları taşımaları halinde mahpuslara ailelerinin ikametgahına yakın bir hapishaneye isteğe bağlı nakil hakkı tanınmış olmasına rağmen, fiilen özellikle siyasi nitelikli mahpusların bu yönlü talepleri Adalet Bakanlığı tarafından hiçbir surette olumlu karşılanmamakta, sürekli yeni hapishaneler açılmasına rağmen nakil istenen hapishanelerin doluluğu mazeret gösterilerek mahpusların isteğe bağlı nakil hakları ellerinden alınmaktadır. Bu uygulama kendi başına işkence ve diğer kötü muamele başlığında ele alınabilecek bir hak ihlaline yol açmaktadır.
- Kesinleşmiş cezalarının infazı için koşullu salıverilme adı altındaki gerekli süreyi tamamlamış olmalarına rağmen, ağırlıklı bölümü siyasi gerekçeler ile ceza alanlar olmak üzere pek çok mahpusun tahliyesinin “Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirmesine Dair Yönetmelik” kapsamında ‘Cezaevi İdare ve Gözlem Kurullarının kararlarıyla ertelenmesi son dönemde yaşanan önemli sorunlardan biridir. Özellikle 2023 yılından itibaren bilhassa kamuoyunda “30 yıllıklar” diye bilinen ve aldıkları müebbet hapis cezasının infazı için gerekli süreyi tamamlamış olan çok sayıda mahpusun salıverilmeleri keyfi biçimde ertelenmiştir.

[5] Bkz. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 59. Madde

İlgili mevzuata göre oluşturulan idare ve gözlem kurulları bağımsız değildir ve adeta bir mahkeme gibi yargı yetkisi kullanmaktadırlar. Hapishanede görevli olan, mahpuslarla doğrudan iletişim kuran, mahpuslara yönelik işkence ve diğer kötü muamele iddialarının şüphelisi konumunda bulunan, mahpusların dış dünya ile ilişkilerini kontrol eden, mahpusların disiplin soruşturmalarını yürüten ve disiplin cezası veren kişilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu kişilerin, konumları itibariyle mahpuslarla ilgili tarafsız ve bağımsız bir değerlendirme yapmaları mümkün değildir. Kaldı ki, hekimlerin ve ruh sağlığı alanında mahpuslarla birebir ilişki kuran kişilerin bu kurullarda yer alması tedavi ve destek süreçlerine zarar vermektedir ve etik değildir. İçlerinde hapishane savcısı dışında hukukçu olmamasına rağmen adeta bir mahkeme gibi hareket ederek mahpusların "iyi halli" olup olmadıklarına dair değerlendirmede bulunmaktadırlar. Öyle ki, bu kurulların kullandığı yetki sonucunda müebbet hapis cezası olan bir mahpus, hakkında kesinleşmiş bir hücreye koyma cezası dahi olmaksızın, 30 yıl iyi halli kalmış olsa bile, 6 yıl daha özgürlüğünden mahrum kalabilir.

BM İşkenceye Karşı Komitede de anılan Sonuç Gözlemleri'nin 14/g. paragrafında, idare ve gözlem kurullarının büyük oranda hapishane personelinden oluştuğu için kurumsal bağımsızlıktan yoksun olduğuna dikkat çekerken, 15/g. paragrafında da bu kurulların bağımsızlığını temin etmek için mevzuatın gözden geçirilmesini önermektedir.

Maalesef yetkililer bu konuda sağlıklı veri paylaşımı yapmadığı için kaç mahpusun tahliyesinin ne kadar süreyle ve kaç kez ertelendiği kesin olarak bilinmemektedir.

- İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre, söz konusu yönetmeliğin uygulanmaya başlandığı 2021 yılından 31 Aralık 2024 tarihine kadar en az 549 mahpusun koşullu salıverilmeleri "Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulları" nın kararlarıyla ertelenmiştir.
- 2000 yılından bu yana uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir sorun haline dönüşmüştür. Son dönemde mahpusların büyük kısmının tek kişilik hücrelerde, çok az kısmının da 3 kişilik odalarda tutulduğu, mimari yapısı ve gündelik uygulama rejimi ile tecrit/izolasyon koşullarını daha da ağırlaştıran S Tipi, Y Tipi ve Yüksek Güvenlikli gibi yeni hapishaneler açmak suretiyle bu uygulama yaygın ve rutin bir hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) 1990'lı yıllardan beri vurguladığı ve mahkumların, günün en az sekiz saatini veya daha fazlasını hücreleri dışında belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmelerini öngören ilkesine rağmen Adalet Bakanlığı'nın 22 Ocak 2007 tarihli, tutuklu ve hükümlülerin 10 kişiyi aşmayacak gruplar hâlinde haftada en fazla 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesine müsaade eden genelgesi hiç bir şekilde uygulanmamaktadır.

Keza BM İşkenceye Karşı Komitede de anılan Sonuç Gözlemleri'nin 14/b. ve 15/b. paragraflarında S tipi, Y tipi ve diğer yüksek güvenlikli hapishanelerdeki bazı mahpusların, fiili olarak tek başına hücreye kapatılma teşkil edecek şekilde günde 22 saatten fazla bir süre boyunca, yeterli havalandırmanın olmadığı tek kişilik hücrelerde tutulmasından duyduğu endişeyi dile getirmekte; tüm mahpuslara hücrelerinin dışında yeterli zamanı geçirme ve düzenli olarak anlamlı sosyal etkileşimde bulunma olanağının sağlanmasını hatırlatmakta; tek başına hücreye kapatılmanın bir mahpusun cezasıyla ilgili nedenlerle uygulanmamasını, bu tedbirin sadece son çare olarak istisnai durumlarda, mümkün olduğunca kısa süreli, bağımsız incelemeye tabi olacak şekilde ve sadece yetkili bir merciin izniyle kullanılmasını tavsiye etmektedir.

Uzun yıllardır izolasyon uygulamasının özel bir biçimi yaşanan İmralı F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda, her ne kadar 1 Ekim 2024 yılından bu yana gündemde olan "süreç"

kapsamında kimi aile ve avukat görüşmeleri gerçekleşmiş ise de bilindiği kadarı ile düzenli bir şekilde aile ve avukat görüşmeleri yapılamadığı için izolasyon rejimi uygulamasının devam ettiği söylenebilir. Abdullah Öcalan ile ilgili olarak 2011 yılından 2019 yılına kadar kesintisiz bir şekilde sürdürülen aile ve avukat görüş/ziyaret yasaklarından sonra 2019'da üç kez, 2020'de bir kez, 2024'de bir kez (23 Ekim), 2025'de dört kez (31 Mart, 7 Haziran, 28 Temmuz, 31 Ekim), 2026'da ise üç kez (26 Şubat, 21 Mart, 28 Mayıs) aile görüşmesi/ziyareti gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerin yanı sıra 2019'da beş kez, 2025'de iki kez (15 Eylül, 13 Ekim) yapılan avukat görüşmesi/ziyareti de yapılmıştır. Ayrıca "İmralı heyeti görüşmesi" kapsamında 2025 yılında dokuz kez (27 Şubat, 21 Nisan, 18 Mayıs, 6 Temmuz, 25 Temmuz, 28 Ağustos, 3 Ekim, 3 Kasım, 2 Aralık), 2026 yılında ise dört kez (17 Ocak, 16 Şubat, 27 Mart, 24 Mayıs) bir avukatın da katıldığı görüşmeler gerçekleşmiştir. Ancak, İmralı F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki diğer mahpuslar ile aile ve avukat görüşmelerinin daha sınırlı gerçekleştiği bilinmektedir.

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2003 yılında aldığı tavsiye karalarına, CPT'nin 2009 yılından beri yayınlanan her raporunda yer verdiği benzer tavsiyelere, AİHM'in 2013 yılından bu yana ürettiği içtihatlara ve bilhassa bu konuda Türkiye ile ilgili aldığı dört ayrı ihlal kararına ve son olarak da 2024 yılında BM İşkenceye Karşı Komite'nin anılan Sonuç Gözlemleri'nde konuyla ilgili tavsiyelerine rağmen, "ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış mahpuslar da dahil olmak üzere hüküm almış tüm mahpuslar için şartlı tahliyenin mümkün kılınması" genel ilkesine aykırı olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını ve bu cezanın infazını düzenleyen TCK'nın ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un ilgili maddeleri, yol açtığı sorunların tüm ağırlığına rağmen varlığını koruyor.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan mahpusların bir gün salıverilme ihtimalinin, yani "umut hakkı" nın olmaması insan onuruna aykırı bir durumdur. Maalesef Türkiye'de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan mahpuslar ile ilgili kapsamlı ve ayrıştırılmış istatistiksel veriler kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Bununla birlikte BM İşkenceye Karşı Komite, anılan Sonuç Gözlemleri'nin 16. paragrafında Türkiye'de halen 4 binden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlüsünün olduğu bilgisine yer vermiştir.

5) Mevzuatta İşkence ve Diğer Kötü Muamele Yasağı ve Usul Güvenceleri

- 2005 yılından bu yana değişik dönemlerde mevzuatta işkence yasağının mutlaklığını zedeleyecek pek çok olumsuz düzenleme yapılagelmiştir. 2015 Temmuz'un da başlayan süreçle birlikte, bilhassa da OHAL döneminde, bu mevzuat değişiklikleri sistematik bir hal almıştır. Bu yaklaşım OHAL uygulamasına son verildikten sonra dahi sürdürülmektedir.
- İşkencenin önlenmesinde önemli bir rolü olan, ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen kişiyi gözaltı işlemi hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemenin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvenceleri son dönemde önemli ölçüde tahrip edilmiş, bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratılmıştır. Özellikle, 15 Şubat 2025 tarihinde Van Büyükşehir Belediyesi'ne kayyım atanmasına, 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın gözaltına alınıp tutuklanmasına yönelik protestolar nedeniyle yapılan kitlesel gözaltılar sırasında bu tahribat ve keyfiyetin en uç örnekleri yaşanmıştır.

BM İşkenceye Karşı Komite de anılan Sonuç Gözlemleri'nin 12. ve 13. paragraflarında söz konusu tahribat ve keyfiyetin boyutundan duyduğu endişeyi dile getirmekte, tüm temel hukuk güvencelerinin, alıkonulan herkes için özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları andan itibaren hem

yasada hem de uygulamada güvence altına alınmasının sağlanmasını, mevzuatta bazı değişikliklerin yapılmasını önermektedir.

- 14 Temmuz 2016 tarihinde çıkarılan ve halen yürürlükte olan 6722 sayılı kanuna göre operasyonlara katılan askeri personelin işkence ve diğer kötü muamele iddialarına yönelik soruşturulması özel izin prosedürüne tabi kılınmış, geriye dönük olarak cezasızlık zırhı tesis edilmiştir. Keza OHAL Kararnamesi ile OHAL ile ilgili işlerde karar veren ve görev alan kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluklarının olmayacağı düzenlenmiş, mutlak dokunulmazlık getirilmiştir.
- 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 2. maddesine 2003 yılında yapılan bir ekleme 187 ile 765 sayılı eski TCK'nın 243. (işkence ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence) ve 245. (eziyet) maddeleri kapsamında açılacak soruşturma ve yürütülecek kovuşturmalar izne tabi olmaktan çıkarılmıştı. 765 sayılı eski TCK 2005 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 5237 sayılı yeni TCK yürürlüğe girmiştir. Ancak, yeni TCK'da işkence ve diğer kötü muamele fiillerinin soruşturma ve kovuşturulmasına dair özel bir düzenleme yapılmamış olması yasal boşluk yaratmaktadır. Söz konusu yasal boşluk, AYM'nin yakın dönemdeki Aras Şahin (11 Mayıs 2023 tarih ve 2020/365 başvuru numaralı) kararında vurgulandığı gibi yargıçların cezasızlığa yol açan farklı yorumlamalar yapmasına imkân vermektedir.
- Covid-19 salgınının yarattığı tehdit öne sürülerek hızla TBMM'den geçirilen ve 15 Nisan 2020 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, "7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapan Kanun" ile başta işkence yasağı ihlali olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlalinin cezasız kalmasının yolu açılmış oldu.

Düzenlemede "kasten öldürme ve işkence" suçu kapsam dışında bırakılmakla birlikte "kasten yaralama sonucunda ölüme sebebiyet verme" ve "taksirle ölüme sebebiyet verme'" suçlarından hüküm giyenlerin koşullu salıverme oranları indirilmiş ve denetimli serbestlik hükümlerinden kolaylıkla yararlanmaları sağlanmıştır.

Bilindiği gibi, uygulamada cezasızlık sistematiğinin bir sonucu olarak işkence suçu işleyen kolluk görevlileri hakkında genellikle daha hafif ceza gerektiren "kasten yaralama" suçundan dava açılmaktadır. Dolayısıyla bu düzenleme ile işkence suçu kapsam dışı bırakılmış ve böylelikle cezasızlık iyice pekiştirilmiş olmaktadır.

Düzenlemeyle İnfaz Hakimliğinin yetki ve görevleri genişletilmiş, yürürlükteki mevzuatın mahkemelerin yetki alanına bıraktığı "cezanın infazı, zamanaşımı, koşullu salıverme, denetimli serbestlik, açık ceza infaz kurumuna geçiş, disiplin cezalarına itiraz vb." birçok hususta karar alma, onay ve itiraz süreçleri gibi yetkiler İnfaz Hakimliği'nin yetki alanına alınmıştır. Öte yandan mahpusların haklarının keyfi olarak engellenmesine yol açabilecek pek çok düzenleme de bu yasanın içine yerleştirilmiştir. Böylelikle İnfaz Hakimlilikleri adeta bir Asliye Ceza Hakiminin yetkileriyle donatılmıştır. Geçmişte doğrudan mahpus hakkında mahkumiyet kararı tesis eden Ağır Ceza veya Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararıyla mahpus koşullu salıverilmeden faydalanabiliyorken yeni düzenlemeyle bu yetki İnfaz Hakimliklerine verilmiş, ancak İnfaz Hakimliklerinin kararları Ağır Ceza ve Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararlarından farklı olarak İstinaf ve Temyiz incelemesinden muaf tutularak hukuki denetim kapsamı dışına çıkarılmıştır. Her be kadar İnfaz Hakimliği kararları mahpuslar tarafından Ağır Ceza Mahkemelerine "itiraz" yoluyla götürülebiliyorsa da, Ağır Ceza Mahkemeleri, itirazla önüne gelen dosyanın esasına giremediği, yani şekli olarak incelediği için ortada hukuki bir denetimden söz etmek mümkün değildir. Böylece yeni düzenlemeyle infaz yargılaması kapalı devre bir yargı rejimine dönüştürülmüştür.

- Eşitlik ilkesine ve ayrımcılık yasağına aykırı bir yaklaşımla yapılan 2020 yılındaki infaz düzenlemesinin bir tür devamı niteliğindeki 15 Temmuz 2023 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "06/02/2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpların Telafisi İçin Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi İhdası ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile çok sayıda mahpus tahliye edilmiştir. Ancak bu düzenlemede yine belli suç tipleri ile siyasi mahpuslar kapsam dışı bırakılmıştır. Yanı sıra denetimli serbestlik, açık hapishaneye ayrılma gibi haklardan yararlanmanın önkoşulu olarak mahpusun işlediği suçun niteliğine bakılacaktır. Öte yandan, bu düzenleme içinde yer alan "İnfaz Hâkimi karar verebilir" ifadesi ile kesinlikten ve hukuki belirlilikten uzak bir durum da yaratılmıştır.
- 18 Haziran 2020 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile bekçilere zor ve silah kullanma; kamu düzenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıklıkların önlenmesi amacıyla genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirleri alabilme; makul bir gerekçeyle durdurma; kimlik veya diğer belgeleri isteyebilme; kişinin şüphe uyandırması durumunda üst araması yapabilme; araçlarının görünmeyen bölümlerinin açılmasını isteyebilme vb. yetkilerin verilmesi "yaşam hakkı" ve "kişi güvenliği" ihlallerinde yol açmaktadır.
- 12 Kasım 2021 "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" te "çıplak arama" sözcükleri yerine "detaylı arama" sözcüklerine yer verilmiştir. Eski (29 Mart 2020 tarihinde yürürlüğüne girmiş olan) ve yeni düzenlemeler arasında bazı nüanslar olsa da bu durumun pratikte bir değişiklik yaratmayacağı açıktır. Zira yalnızca kavramlar değişmiş, uygulana gelen fiili önleyen bir düzenleme yapılmamıştır. Bir kez daha çıplak arama uygulamalarının ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri dışına çıkarılarak işkence uygulamasına dönüştürülmekte olduğunu ifade etmeliyiz.

Gerek eski gerekse de yeni düzenlemede yer verilen "Beden çukurlarındaki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir" ibaresi ise hiçbir şekilde kabul edilemez. Dünya Tabipleri Birliği de en son 2016 yılında gözden geçirilen 'Mahpuslarda Beden Aramalarıyla ilgili Açıklama'sında "Beden boşluğu aramalarına hekim katılımı ancak istisnai durumlarda sağlanmalıdır. Böyle durumlarda arama görevi hekimin tıbbi hizmet görevinden ayrı tutulmalıdır." ifadesine yer verilmiş, yanı sıra da "zorla aramanın etik açıdan kabul edilemezliği" açıkça vurgulanmıştır.

- Adalet Bakanlığı tarafından 2 Ocak 2023 tarihinde yayımlanan, Cumhurbaşkanın özel af yetkisi kapsamındaki "Sürekli Hastalık, Sakatlık ve Kocama Sebebiyle Kişilerin Cezalarının Hafifletilmesi veya Kaldırılması Hakkında İşlemler" başlıklı genelgeye göre Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından bu durumdaki kişilerin talebi olmaksızın re'sen bir süreç başlatılması yanı sıra hükümlünün veya kanuni temsilcisinin talebinden vazgeçmesi ya da Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından re'sen başlatılan işlemleri reddetmesi hâlinde, cezaların hafifletilmesi veya kaldırılması işlemleri sürdürülebilecektir. Çok nispi de olsa bu olumlu bir değişiklidir. Bununla birlikte yaşam hakkı ihlali düzeyine ulaşan hasta mahpusların giderek daha da yoğunlaşan sorunlarının çözümüne yönelik köklü bir zihniyet değişimi ile birlikte Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere esaslı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Zira, "kısa süreli ölümcül prognozu olanlar, cezaevi koşullarında iyi bir şekilde tedavi edilemeyecek ciddi bir hastalığı bulunanlar, ağır bir sakatlığı olanlar, ciddi mental hastalığı olanlar gibi sürekli hapsedilmeye uygun olmayan kişiler" açısından uluslararası ve bölgesel insan hakları organları tarafından son derece berrak kurallar ve içtihat geliştirilmiştir. Özellikle ölümcül hastalığa yakalanmış kişiler veya sağlık durumu sürekli şekilde hapishane koşulları ile uyumsuz hâle gelmiş kişilerin alıkonulmaya devam ettirilmesi aynı zamanda işkence yasağı kapsamında değerlendirilmektedir.

- 24 Aralık 2017 tarih ve 696 saylı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (daha sonra TBMM tarafından 1 Şubat 2018 tarih ve 7079 sayı ile Kanun haline getirilmiş idi) ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlardan tutuklu ve hükümlü bulunanların duruşmaya sevkleri için cezaevi dışına nakilleri sırasında "onur kırıcı bir ceza" niteliğinde olan tek tip giysi giyme zorunluluğu getirilmiş idi. Bu düzenleme 17 Nisan 2024 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin 26 Ekim 2023 tarih ve 2023/183 sayılı kararı ile iptal edildi. Söz konusu kararda "Kural ile getirilen zorunluluk gereği kişinin istediği kıyafeti giymek yerine ceza infaz kurumunca verilen kıyafeti giymek zorunda olmasının söz konusu kıyafetin türü de dikkate alındığında kişinin maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkını sınırlandırdığı açıktır." değerlendirmesine yer verilerek düzenlemenin "gereklilik kriterlerini taşımadığı" belirtilmiştir.
- 4 Haziran 2025 tarihli ve 32920 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "7550 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", içeriğinde yer alan, bazı suçlar için öngörülen cezalarda, infaz sürelerinde, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik şartlarında değişiklikler yapan düzenlemelerle Türkiye'de yasa yapma pratiğinin geldiği düzeyin somut bir örneğini oluşturmaktadır. Söz konusu yasa yapma pratiği, hukukun üstünlüğü ilkesinin tümüyle ayaklar altına alındığı mevcut koşullarda belirsizlik, kuralsızlık ve keyfilik rejiminin sürdürülebilmesinin en etkili ve işlevsel aracı haline gelmiştir.
- 2025 yılı içerisinde yürürlüğe giren ve kamuoyunda "10. ve 11. Yargı Paketi" olarak anılan düzenlemeler, içeriği ve kapsamı itibarıyla, Türkiye'de uzun süredir derinleşen yapısal insan hakları sorunlarını gidermek bir yana, bu sorunların sürekliliğini sağlayan hukuki ve kurumsal zemini daha da pekiştirmiştir. Kimi biçimsel ve teknik bazı değişiklikler içeren söz konusu düzenlemeler, "reform" iddiasına rağmen, insan hakları alanındaki sistematik sorunların, bilhassa da işkence ve diğer kötü muamele yasağı bağlamında cezasızlık pratiğinin kaynağına dokunmayan yaklaşımıyla gerçek bir iyileşme yaratmamış, aksine mevcut ihlal örüntülerini yeniden üretmiştir. Söz konusu paketler, BM İşkenceye Karşı Komite ve Avrupa Konseyi organlarının Türkiye'ye yönelik tavsiyelerinde yer alan yükümlülükleri yerine getirecek düzenlemeleri içermemektedir.
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) "Hükmün açıklanması ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB)" başlıklı 231. Maddesinin özellikle kamu görevlilerinin görevi sebebiyle işlediği işkence, eziyet ve kötü muamele fiillerinde uygulanmasını engelleyen açık bir düzenleme bulunmamasını, Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında devletin "etkili soruşturma, faile orantılı ceza ve mağdura uygun giderim" yükümlülüğüyle bağdaşmaz olarak niteleyen Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına ve bu kapsamda yeni bir düzleme yapılması için süre verilmesine rağmen henüz herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

6) Uluslararası Önleme Mekanizmalarının Raporlarına Yansıyan Türkiye'nin İşkence Gerçeği ve İşlevsiz Hale Getirilen Mekanizmalar

Yukarıda sıraladığımız veriler ile ifade etmeye çalıştığımız Türkiye'nin işkence gerçekliği uluslararası kurum, mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda da tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Ancak, anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa, kural ve normla kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları dikkate almamaktadır. Ne var ki, son yıllarda güçlenen ve yaygınlaşan devletlerin insan haklarına dayalı bir rejim fikrini terk etme eğilimleri, bu mekanizmaların etkisini zayıflatmakta ve işlevsiz hale gelmelerine yol açmaktadır.

- 2020 yılından bu yana TİHV, İHD ve Hafıza Merkezi tarafından Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi'ne hakkında her yıl güncelleştirilerek Kural 9.2 Bildirimi yapılan "Batı ve Diğerleri" dosyasının öyküsü uluslararası mekanizmaların eleştiri ve uyarılarına yaklaşımın özel bir örneğini

oluşturmaktadır. Bilindiği gibi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının iç hukukta infazı süreci AK Bakanlar Komitesi tarafından denetlenmektedir. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı'nın web sitesinde AİHM kararlarının icrasının anlamı şöyle ifade edilir: *"AİHM kararlarının icrası iki ana öğeden oluşur; bunlar bireysel (özel) önlemler ve genel önlemlerdir. Bireysel önlemler, başvuranın hakkının ihlaline yol açan sebepleri ortadan kaldırmayı sağlayan tüm tedbirler veya ödenecek tazminattır. Genel önlemler ise başvuruya konu* ***ihlali herkes için ortadan kaldırmayı ve böylece ihlalin devamını önlemeyi sağlayacak tedbirlerden*** *(mevzuat veya uygulama değişiklikleri) oluşur."*[6] AİHM tarafından "Batı ve Diğerleri" dosyasına dair 2004 yılında verilen ilk ihlal kararının üzerinden onca yıl geçmesine karşın Türkiye tarafından işkence yasağı ve yaşam hakkı ihlallerinin sebeplerinin herkes için ortadan kaldırılmasına yönelik somut bir adım atılmamıştır. Hal böyleyken, 18 Eylül 2025 tarihinde AK Bakanlar Komitesi, önceki tespitleriyle çelişir biçimde, "Batı ve diğerleri davaları grubu"nun denetiminin sonlandırılmasına karar vermiştir. Bakanlar Komitesi'nin işkence yasağı ihlalleri bakımından Türkiye'nin yapısal sorunlarının devam ettiği yönündeki güçlü bulguları dikkate almadan, hatta bir başka önemli uluslararası mekanizma olan BM İşkenceye Karşı Komite'nin yaklaşık bir yıl önce yayımladığı Sonuç Gözlemleri'nde yer alan tavsiyeleri dahi değerlendirmeden verdiği bu karar, Türkiye'de işkence ve diğer kötü muamele gerçeğinin görünmez kılınması çabalarına bir uluslararası insan hakları mekanizmasının dolaylı biçimde de olsa katkı sunması sonucunu doğurmaktadır.

- 1987 yılında Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Sözleşmesi kapsamında kurulan Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT), yargı dışı proaktif bir mekanizma olarak Konsey üyesi ülkelerde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarını önlemeye çalışır. CPT, önlemeye yönelik işlevini iki tür ziyaretle, düzenli ve özel amaçlı (ad hoc) ziyaretlerle gerçekleştirmektedir. Düzenli ziyaretler, üye devletlere belirli aralıklarla yapılmaktadır. Özel amaçlı ziyaretler ise, Komite'nin "mevcut şartlar altında gerek duyduğu" durumlarda düzenlenmektedir.

CPT, yaptığı her ziyaretten sonra işkence ve kötü muamele konusundaki tespitlerini, tavsiyelerini ve diğer önerilerini içeren bir rapor hazırlar. Komitenin ziyaret raporu ziyaret edilen devlet tarafından izin verilmediği sürece gizlidir. CPT, Türkiye'ye son dönem itibari ile 29 Ağustos-6 Eylül 2016, 4-13 Nisan 2018, 6-17 Mayıs 2019, 21-29 Eylül 2022 ve 13 – 22 Şubat 2024, 18- 28 Mart 2025 ve 7-11 Nisan 2025 tarihlerindeki yedi ayrı özel amaçlı/ad-hoc ziyaret ile 10-23 Mayıs 2017 ve 11-25 Ocak 2021 tarihlerindeki iki ayrı periyodik/düzenli ziyaret gerçekleştirmiştir.

CPT, bu ziyaretler sırasında yaptığı gözlem, tespit ve tavsiyelerini içeren tamamlanmış raporlardan 10 - 23 Mayıs 2017 tarihli periyodik/düzenli ziyareti ile 6 - 17 Mayıs 2019 tarihli özel amaçlı/ad-hoc ziyaretinin raporlarını Türkiye'nin izin vermesi üzerine 5 Ağustos 2020 tarihinde yayınlamıştır. Yukarıda aktarılmaya çalışılan verilere baktığımızda yayınlanan her iki raporda da yer alan tavsiyelere esas olarak uyulmadığı çok net olarak anlaşılmaktadır. Diğer yedi raporun yayınlanmasına hâlâ izin verilmemektedir.

Türkiye'nin CPT tarafından 2016 yılından bu yana gerçekleştirilen ziyaretler sonrasında hazırlanan raporların yayımlanmasına sistematik biçimde izin vermemesi artık idari takdir yetkisi kapsamında değerlendirilebilecek bir uygulama olmaktan çıkmıştır. Aslında süreklilik kazanmış ve kurumsallaşmış bir gizleme pratiğine işaret eden bu durum, işkence ve diğer kötü muamele iddialarına ilişkin uluslararası denetim mekanizmasının etkili işleyişinin fiilen askıya alındığını göstermektedir.

İşkencenin önlenmesi doğrultusunda devletlerin ciddiyet ve kararlılığının bir göstergesi olarak CPT'nin yaptığı ziyaretlerin ardından hazırlanan raporların otomatik olarak (devletin izin vermesi

[6] https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihm-kararlarinin-icrasi10122019111749

beklenmeden) yayınlanmasını öngören ve Avrupa Konseyi üyesi 17 devlet tarafından onaylanan yeni düzenlemeyi ise Türkiye bırakın onaylamayı gündemine bile almamıştır.

- Yukarıda sürekli değindiğimiz BM İşkenceye Karşı Komite, Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'nu 17-18 Temmuz 2024 tarihindeki oturumda değerlendirdikten sonra Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri'ni 14 Ağustos 2024 tarihinde yayımladı. 50 paragraftan oluşan Sonuç Gözlemleri, her biri son derece önemli 65 somut öneriyi içermektedir. Komite'nin son yaptığı pek çok tespit ve önerinin, 2016 yılında yayımladığı "Türkiye'nin Dördüncü Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri" ile 2010 yılında yayımladığı "Türkiye'nin Üçüncü Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri"nde de yer alıyor olması hem Türkiye'de işkence olgusunun sürekliliğini hem de yukarıda da vurgulanan siyasal iktidarın uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları dikkate almamak, uluslararası taahhütlerini yerine getirmemek konusundaki pervasızlığını, ama hepsinden önemlisi işkenceyi önleme konusundaki kararlı bir isteksizlik içinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.
- BM İşkenceyi ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezayı Önleme Alt Komitesi'nin (SPT) 6 - 9 Ekim 2015 tarihlerindeki Türkiye'ye ilk ziyaretinden sonra 4 - 15 Eylül 2022 tarihlerinde ikinci ziyaretini gerçekleştirmiştir. SPT'nin 2015 yılındaki ziyaretine dayalı 2019 yılında yayımladığı raporunda yer verdiği işkencenin önlenmesine yönelik tavsiye ve öneriler doğrultusunda da bugüne kadar herhangi bir adım atılmamıştır. 2022 yılında yapılan ziyaretin raporu ise henüz yayımlanmamıştır.
- 28 Kasım 2024 tarihinde yayımlanan BM İnsan Hakları Komitesi'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri de Türkiye'deki işkence gerçeği ile ilgili, önceki dönemsel Raporunda da yer verdiği önemli tespit ve önerileri bulunmaktadır.
- 24 Ocak 2024 tarihinde, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi "Avrupa'daki gözaltı yerlerinde sistematik işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza iddiaları" başlıklı kararında "Türkiye'de son yıllardaki polis gözetiminde ve cezaevlerinde işkence ve kötü muamele uygulamalarında artış olduğu" tespitine yer vererek konu ile ilgili benzer pek çok öneride bulunmuştur.
- 27 Haziran 2025 tarihinde yayımlanan BM Evrensel Periyodik İnceleme (EPİ) Çalışma Grubu Raporu'nda Türkiye'deki işkence gerçeği ile ilgili önemli tespit ve önerileri bulunmaktadır

7) Ulusal Önleme Mekanizması İşlevini Yerine Getirmeyen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

İşkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan 'Ulusal Önleme Mekanizması' nın (UÖM) işlevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) yönelik eleştirilerimizin gerekçelerinde 2026 yılı itibarıyla da hiçbir değişiklik olmamış, hatta son dönemde yaşanan gelişmelerle söz konusu gerekçeler daha da güç kazanmıştır.

12 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan BM İşkenceye Karşı Alt Komite'nin raporunda ve 28 - 30 Ocak 2020 tarihlerinde gerçekleşen BM Milletler Evrensel Periyodik İnceleme, 28 Kasım 2024 tarihinde yayımlanan BM İnsan Hakları Komitesi'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri, 14 Ağustos 2024 tarihinde yayımlanan BM İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri ve en son olarak 27 Haziran 2025 tarihinde yayımlanan BM Evrensel Periyodik İnceleme Çalışma Grubu Raporu başta olmak üzere pek çok uluslararası insan hakları mekanizmasının raporlarında yer alan tüm önerilere karşın, TİHEK'i OPCAT ve Paris Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirecek, yapısal, işlevsel ve mali açılardan bağımsızlığını güvence altına alacak hiçbir somut adım atılmamıştır.

Aksine, Anayasa Mahkemesi'nin, tamamının Cumhurbaşkanı tarafından seçiliyor olması dahil TİHEK üyelerin seçim usulü ve sayısı, göreve başlamaları ve üyeliklerine son verilmesine ilişkin

düzenlemeler ile ilgili iptal kararları vermesine üzerine 8 Mayıs 2025 tarih ve 7547 sayılı 'Bazı Kanunlar ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' ile iptal kararı verilen düzenlemeler hemen hemen aynı biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Bu değişikliğin hemen ardından TİHEK Başkanı olarak son atanan iki kişiden birinin Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Başkanı, diğerinin ise Ankara Valisi olması TİHEK'in fiilen yürütmeye bağlı bir yapı olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

OPCAT ilkelerine göre UÖM'ler bir soruşturma ya da yargı organı değildir. Oysa TİHEK, bu ilkeye tümüyle aykırı bir şekilde özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin yaptığı başvuruları incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek üzere UÖM kapsamında başvuru almakta ve karar vermektedir. Her ne kadar kuruluş kanununun 17. maddesinde yargı ve yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemlerin başvuru konusu olamayacağı belirtilmiş olsa da TİHEK, işkence ve diğer kötü muamele iddiaları ile ilgili bir tür soruşturma süreci işleterek ve 'kötü muamele yasağı ihlalinin yapıldığı ya da yapılmadığı' şeklinde hüküm vererek adeta yargı işlevini üstlenmektedir.

TİHEK tarafın en son yayınlanan "İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2024 Yıllık Raporu"nda yer alan verilere göre TİHEK UÖM Birimine 1 Ocak 2024 – 31 Aralık 2024 tarihlerini kapsayan zaman dilimi içerisinde 1220 başvuru yapılmış olup bu başvurulardan kabul edilebilirlik şartlarını taşıyan ve esas incelemesi yapılan başvuru sayısı 386 olup bu başvurulardan sadece 9'u için ihlal kararı verilmiştir.

Kararlara konu olan başvurulara ilişkin yapılan değerlendirmeler ve karar süreçleri incelendiğinde, genellikle yazışma yoluyla ve dosya üzerinden inceleme yapılarak gerçekleştiği görülmektedir. İşkence iddialarının bu şekilde soruşturularak yargı üretilmesi İstanbul Protokolü (BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu) ilkelerine tümüyle aykırıdır.

Cumartesi Annelerinin/İnsanlarının 14 Ekim 2023 tarihinde gerçekleşen 968. Hafta Buluşması'na kolluk görevlilerinin müdahalesi sırasında alınan kayıp yakını ve Cumartesi İnsanı olan Besna Tosun, gözaltına alınırken ve sırasında işkence ve diğer kötü muamele yasağının ihlal edildiği gerekçesiyle TİHEK'e başvuru yapmıştır. Bunun üzerine TİHEK, 12 Aralık 2024 tarihinde İstanbul Protokolü ile hiçbir açıdan uyumlu olmayan değerlendirmeler yaparak, "Kötü Muamele Yasağının İhlal Edilmediği" ne karar vermiştir. TİHEK, böylesi soruşturma ve yargı işlevi üstlenerek cezasızlığın yolunu açmakta, işkencenin önlenmesi mücadelesine açıkça zarar vermektedir.

Ancak TİHEK, sadece yetkisi dahilinde olmayan işlevler üstlenerek değil, hakikat karşısında suskun kalarak da cezasızlığın yolunu açmakta, işkencenin önlenmesi mücadelesine zarar vermektedir. Tıpkı 2015 yılı sonrasında Türkiye'de meydana gelen çatışmalı ortam sırasında ve askeri darbe teşebbüsü sonrası ilan edilen OHAL döneminde olduğu gibi, son dönemde 15 Şubat 2025 tarihinde Van Büyükşehir Belediyesi'ne kayyım atanmasına, 19 Mart 2025 tarihinde ise İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın gözaltına alınıp tutuklanmasına yönelik protestolar sırasında yaygın ve yoğun işkence ve hak ihlalleri yaşandığına dair iddialar karşısında etkili hiç bir izleme ve soruşturma gerçekleştirmemiştir. Bu durum, TİHEK'in bir UÖM olmadığının, aksine hakikatin üstünü örtmekten başka hiçbir işlevinin bulunmadığının fiilen ilanından başka bir şey değildir.

8) Cezasızlık Kültürü

İşkencenin ülkemizde bu boyutta olmasının en temel nedeni işkence yasağının mutlak niteliği ile bağdaşmayan çok ciddi bir cezasızlık kültürünün varlığıdır. Bu kültürün güçlenmesinde ve

yaygınlaşmasında birincil etken ise cezasızlığın bir devlet politikası olmasıdır. Yıllardır her düzeyden devlet ve hükümet yetkilisi, kolluk güçleri tarafından uygulanan şiddeti koruyan hatta teşvik eden ve işkenceyi meşrulaştıran söylem ve davranışlar içinde olmuştur. Son dönemlerde bu tür söylem ve davranışları daha da öne çıkaran siyasi iktidar, aynı zamanda mevzuatta yaptığı düzenleme ve değişiklikler ile cezasızlığı "güvence" altına almaya çalışmaktadır.

Hal böyle olunca, işkence yapan kamu görevlilerinin ve işkence iddialarının resen soruşturulmaması, yapılan soruşturmaların etkin ve bağımsız olmaması, işkence yapan kamu görevlilerinin yargılanması için izin sistemine başvurulması, ceza ertelemeleri, savcı ve yargıçların öznel ve tarafsızlıktan uzak zihniyet yapıları gibi cezasızlığa yol açan nedenler konuşulamaz, tartışılamaz hale gelmektedir. Aksine işkence ve kötü muamele iddialarını gündeme getiren gazetecilere, avukatlara ve insan hakları savunucularına adli soruşturma ve kovuşturmalar açılmaktadır.

İşkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık yerini korumaktadır. İşkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan 'basit yaralama', 'zor kullanma sınırının aşılması' ya da 'görevi kötüye kullanma' suçlarından soruşturulmaktadır.

Bilindiği gibi, TCK'nın 94. ve 95. maddelerinde düzenlenen "işkence" suçunun tanım itibariyle yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenebileceği göz önüne alındığında bu yöndeki iddiaların, savcılar tarafından, herhangi bir izin talebinde bulunulmadan, re'sen ve hatta "bizzat ve öncelikle" soruşturulması gerekmektedir. Ancak uygulamada, işkence iddiaları ile ilgili başvurular sıklıkla ceza kanunun işkence suçunu düzenleyen maddeleri kapsamında değil, yukarıda belirtilen suçlardan soruşturulmakta, AYM'nin bu konudaki kararlarına rağmen hatalı bir yaklaşım ile soruşturma iznine tabi tutulmaktadır. Örneğin, 4 Nisan 2023 ve 4 Kasım 2023 tarihleri arasında 29 hafta boyunca işkence ve diğer kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alınan Cumartesi Anneleri/İnsanları, avukatları aracılığıyla görevli polis amirleri ve polis memurları hakkında 31 ayrı suç duyurusunda bulunmuştur. Yapılan suç duyuruları üzerine soruşturma başlatan savcılar, 26 dosyayı soruşturma izin verilmesi için İstanbul Valiliği'ne göndermiştir. Ancak Valilik, bu dosyaların 25'ine soruşturma izni vermemiştir. Bölge İdare Mahkemesi, Valilik kararlarına yapılan itirazlardan sadece birinde dosyanın soruşturma iznine tabi tutulamayacağına karar vermiştir.

Öte yandan işkence yapan kolluk görevlileri hakkında bir şikâyette bulunulması, soruşturma ya da dava açılması halinde işkence görenler hakkında derhal "memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek" gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken işkence görenler aleyhine açılan davalar, kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2024 yılında Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 'kamu görevlisine direnme' suçunu oluşturan TCK'nın 265. maddesinden 26.388 kişi hakkında kamu davası açılmıştır[7]. Buna karşın aynı yıl içinde 'işkence ve eziyet' suçlarını düzenleyen TCK'nın 94. ve 96. maddelerinden toplam 837 kişiye kamu davası açılmıştır.[8] 'İşkence ve eziyet' ile 'kamu görevlisine direnme' suçlarından açılan davalar arasında görülen bu denli yüksek fark sistematik bir politika olarak sürdürülen cezasızlığın boyutlarını açıkça göstermektedir. **Türkiye İnsan Hakları Vakfı - İnsan Hakları Derneği**

[7] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2026040609013567720 25Adalet%C4%B0statistikleriKitab%C4%B1.pdf, s.87

[8] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2026040609013567720 25Adalet%C4%B0statistikleriKitab%C4%B1.pdf, s.84